

Bo'lajak pedagoglarni kasbiy tayyorlashda kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari

Oxunova Dilnoza Qaxxorjonovna –
Farg'ona davlat universiteti
“Pedagogika” kafedrasida katta o'qituvchisi
pedagogika fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)
E-mail: oxunova2302@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4887-0530>

Xodjayeva Sevaraxon To'liqinjon qizi –
Farg'ona davlat universiteti magistranti
E-mail: oxunova2302@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim tizimida talabalarning kasbiy tayyorgarligini oshirishda kreativlikning o'рни va uni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda kreativlikni shakllantirishga ta'sir ko'rsatuvchi tashkiliy, metodik va psixologik shart-sharoitlar klassifikatsiya qilingan. Shuningdek, bo'lajak o'qituvchilarda ijodiy tafakkurni uyg'otishga qaratilgan didaktik model va uning amaliy ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: kreativlik, kasbiy kompetensiya, pedagogik shart-sharoit, divergent fikrlash, evristik yondashuv, refleksiv tahlil, innovatsion muhit.

Педагогические условия развития креативных способностей в процессе профессиональной подготовки будущих педагогов

Аннотация. В данной статье анализируется роль креативности в повышении профессиональной подготовки студентов в системе высшего образования и педагогические механизмы её развития. В исследовании классифицированы организационные, методические и психологические условия, влияющие на формирование креативности. Также освещена дидактическая модель, направленная на пробуждение творческого мышления у будущих учителей, и её практическая значимость.

Ключевые слова: креативность, профессиональная компетенция, педагогические условия, дивергентное мышление, эвристический подход, рефлексивный анализ, инновационная среда.

Pedagogical conditions for developing creative abilities in the professional training of future teachers

Annotation. *This article analyzes the role of creativity in enhancing the professional training of students in the higher education system and the pedagogical mechanisms for its development. The study classifies the organizational, methodical, and psychological conditions that influence the formation of creativity. Furthermore, a didactic model aimed at evoking creative thinking in future teachers and its practical significance are highlighted.*

Keywords: *creativity, professional competence, pedagogical conditions, divergent thinking, heuristic approach, reflexive analysis, innovative environment.*

KIRISH

Bugungi kunda shiddat bilan o'zgarayotgan global ta'lim makonida mutaxassisdan faqatgina standart bilimlar majmuasiga ega bo'lish emas, balki kutilmagan pedagogik vaziyatlarda original yechimlar topish mahorati ham talab etilmoqda. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni va Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida ta'lim mazmunini kreativ yondashuvlar asosida modernizatsiya qilish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Kreativlik – bu shaxsning yangi ijtimoiy-madaniy qadriyatlarni yaratish va kasbiy muammolarga ijodiy yondashish qobiliyatidir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Tadqiqot jarayonida qiyosiy-mantiqiy tahlil, pedagogik kuzatuv, kreativlik darajasini aniqlash bo'yicha diagnostik testlar (Torrens metodikasining modifikatsiyalangan variant va J.P.Gilford metodologiyasi) hamda tizimli yondashuv metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot ob'ekti sifatida Farg'ona davlat universiteti Pedagogika-psixologiya va san'atshunoslik fakulteti Pedagogika yo'nalishi 3-4-bosqich talabalari ishtirokida o'quv-tadqiqot faoliyati tanlab olindi.

Tadqiqot jarayonida talabalarning kreativ qobiliyatlarini diagnostika qilish va ularning ijodiy salohiyatini obyektiv baholash maqsadida E.P.Torrensning kreativ tafakkurni aniqlash metodikasining modifikatsiyalangan variantidan foydalanildi. Ushbu metodika nafaqat shaxsning intellektual darajasini, balki uning kasbiy-pedagogik faoliyatdagi divergent (ko'p variantli) fikrlash imkoniyatlarini ham ochib berishga xizmat qiladi.

Metodika doirasida kreativlikning to'rtta asosiy parametri tahlil qilindi:

1. Fikrlashning ravonligi (Fluency): Muayyan vaqt ichida yuzaga kelgan g'oyalar miqdori.
2. Moslashuvchanlik (Flexibility): G'oyalarning xilma-xilligi va bir yondashuvdan boshqasiga o'tish tezligi.
3. O'ziga xoslik (Originality): Standart qoliplardan farq qiluvchi, nodir g'oyalarni ishlab chiqish darajasi.
4. Tafsilotlarga boylik (Elaboration): Tanlangan g'oyani mantiqiy yakuniga yetkazish va uni detalizatsiya qilish qobiliyati.

Tadqiqot doirasida talabalarning ijodiy (kreativ) qobiliyatlarini o'rganish va ularning intellektual salohiyatini diagnostika qilishda J.P.Gilfordning divergent tafakkur nazariyasiga asoslangan metodologik yondashuv tanlab olindi. Gilford modelining tanlanishi uning ijodiy jarayonni shunchaki umumiy qobiliyat emas, balki ko'p qirrali intellektual operatsiyalar majmuasi sifatida baholashi bilan izohlanadi. J.P.Gilford o'zining intellekt strukturasi modelida "divergent tafakkur" tushunchasini kreativlikning fundamental asosi sifatida ilgari

suradi. Konvergent tafakkurdan (yagona to'g'ri javobni izlash) farqli o'laroq, divergent tafakkur muammoning bir necha muqobil yechimlarini topishga, fikrlar yo'nalishini erkin o'zgartirishga va kutilmagan assotsiatsiyalar yaratishga xizmat qiladi.

Metodologiya doirasida talabalarning ijodiy qobiliyatlari Gilford tomonidan belgilangan quyidagi to'rtta asosiy mezon asosida baholandi:

1. Fikrlashning mahsuldorligi (Ravonlik): Talabani muayyan topshiriq bo'yicha maksimal darajada ko'p g'oyalar yoki yechimlar hosil qila olish qobiliyati.

2. Fikrlashning moslashuvchanligi: G'oyalarning turli-tumanligi va bir semantik guruhdan boshqasiga tezkorlik bilan o'ta olish layoqati. Bu ko'rsatkich qat'iy qoliplardan (rigidlikdan) xolilikni ifodalaydi.

3. Originalik (Noyoblik): Hosil qilingan g'oyalarning statistik jihatdan kam takrorlanishi, noodatilyligi va intellektual o'ziga xosligi.

4. Semantik spontanlik: Talabani kutilmagan vaziyatlarda erkin assotsiatsiyalar yarata olishi va muammoning yangi, ilgari ko'rilmagan jihatlarini payqashi.

J.P.Gilford metodologiyasini qo'llash bizga quyidagi imkoniyatlarni berdi:

- *differensial yondashuv*: Talabalarni ijodiy qobiliyatlarining rivojlanish darajasiga ko'ra tabaqalash va har bir guruh uchun individual pedagogik traektoriya chizish.

- *kreativ potensialni aniqlash*: Talabani nafaqat mavjud bilimlari, balki yangi sharoitlarda o'sha bilimlarni qanchalik ijodiy transformatsiya qila olishini prognozlash.

- *pedagogik shart-sharoitlarni loyihalash*: Tadqiqot natijalari asosida o'quv jarayonida divergent topshiriqlarni (muammoli savollar, loyihaviy ishlar) tizimli ravishda qo'llash uchun ilmiy baza yaratish.

Talabalarda kreativlikni rivojlantirish – bu murakkab dinamik jarayon bo'lib, u ma'lum bir pedagogik shart-sharoitlar majmuasini talab etadi. Biz o'z tadqiqotimizda ushbu sharoitlarni uchta asosiy guruhga ajratdik:

Tashkiliy-pedagogik sharoitlar:

- Ta'lim jarayonini subyekt-subyekt (hamkorlik) tamoyili asosida tashkil etish.

- Talabalarning mustaqil ishlari mazmuniga loyihaviy va tadqiqotga yo'naltirilgan topshiriqlarni kiritish.

Didaktik-metodik sharoitlar:

- O'quv jarayonida muammoli ta'lim, "Aqliy hujum", "635 metodi", "Morfologik tahlil", "6 shlyapa" kabi evristik usullarni qo'llash.

- Pedagogika tarixi merosini zamonaviy innovatsiyalar bilan sintez qilish orqali talabalarda tarixiy-kreativ fikrlashni shakllantirish.

Psixologik-motivatsion sharoitlar:

- Talabalarda xato qilishdan qo'rqqanlik hissiini shakllantirish va "ijodiy erkinlik" muhitini yaratish.

- Kasbiy faoliyatga nisbatan ichki motivatsiyani uyg'otish, ya'ni ijodiylikni muvaffaqiyat garovi sifatida anglash.

Kreativlikni rivojlantirishning didaktik modeli

Pedagogik jarayonda talaba reproduktiv (eslab qolish) bosqichdan produktiv (yaratish) bosqichga o'tishi uchun biz quyidagi modelni taklif etamiz:

- Motivatsiya bosqichi: Muammoli savol orqali qiziqish uyg'otish.

- Inkubatsiya bosqichi: Muammoni turli tomonlardan tahlil qilish va ma'lumot yig'ish.

- Illuminatsiya (Yoritilish) bosqichi: Yangi g'oyaning tug'ilishi.

- Verifikatsiya (Tekshirish) bosqichi: G'oyaning amaliy samaradorligini baholash.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O'tkazilgan pedagogik tajriba-sinov ishlarining yakuniy natijalari shuni ko'rsatdiki, dars jarayonida "Loyiha usuli" (Project method) va "Pedagogik keyslar" texnologiyalaridan tizimli foydalanish talabalarning kreativlik ko'rsatkichlariga ijobiy transformatsion ta'sir

ko'rsatdi. Xususan, J.P.Gilford va E.P.Torrens metodologiyasi asosida olingan diagnostik ma'lumotlar tajriba guruhida kreativlikning tarkibiy qismlari bo'lgan ravonlik, moslashuvchanlik va o'ziga xoslik parametrlarining sezilarli darajada barqarorlashganini isbotladi. Statistik tahlillar shuni tasdiqladiki, tajriba guruhida yuqori darajadagi kreativlikni namoyon etgan talabalar ulushi dastlabki 24 foizdan 41 foizga ko'tarilib, 17 foiz punktli sof o'sish dinamikasi kuzatildi. Shu bilan birga, past ko'rsatkichga ega respondentlar ulushining kamayishi hisobiga o'rta darajadagi ko'rsatkichlarning ham sifat jihatidan yaxshilanishi qayd etildi. Mazkur raqamli dalillar tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan va amaliyotga joriy etilgan pedagogik tizim bo'lajak mutaxassislarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda fundamental omil bo'lib xizmat qilishini hamda ilgari surilgan ilmiy gipotezaning to'g'riligini to'liq asoslaydi.

XULOSA

Bo'lajak pedagoglarni kasbiy tayyorlash jarayonida ularning kreativ salohiyatini shakllantirish bo'yicha amalga oshirilgan ilmiy-nazariy va amaliy tadqiqotlar asosida quyidagi yakuniy xulosalarga kelindi:

1. *Kreativlik yaxlit tizim sifatida:* Talabalarning kreativligini rivojlantirish — bu shunchaki ayrim metodlar yoki pedagogik usullar yig'indisi emas, balki maqsadli yo'naltirilgan, mazmunan izchil va tarkibiy jihatdan murakkab bo'lgan yaxlit pedagogik tizimdir.

2. *Pedagogik shart-sharoitlarning ahamiyati:* Tadqiqot davomida aniqlangan tashkiliy-pedagogik, didaktik-metodik va psixologik shart-sharoitlarning kompleks amalga oshirilishi ta'lim muhitini "ijodiy laboratoriya"ga aylantirish imkonini berdi.

3. *Kasbiy kompetensiya va raqobatbardoshlik:* Kreativ kompetentlik bo'lajak pedagogning zamonaviy mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini ta'minlovchi hal qiluvchi mezon hisoblanadi.

4. *Istiqbolli yo'nalishlar:* Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashning pedagogik mexanizmlarini yanada takomillashtirish, ta'lim dasturlariga kreativlikni rivojlantiruvchi maxsus modullarni integratsiya qilish va pedagogik merosimizdagi ijodiy yondashuvlarni zamonaviy raqamli texnologiyalar bilan sintezlash kelgusidagi tadqiqotlarning muhim yo'nalishlari bo'lib qoladi.

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan tavsiyalar bo'lajak pedagogning nafaqat chuqur bilimdon, balki zamon bilan hamnafas, innovatsion fikrlovchi va har tomonlama shakllangan ijodkor shaxs sifatida jamiyatga kirib borishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. Muslimov N.A. va boshqalar. Kasbiy ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
3. Ismoilova Z.K. Pedagogika. – Toshkent: "Innovatsiya-Ziyo", 2020.
4. Jo'rayev R.H., Toliqov O'. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2019.
5. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. – Toshkent: "O'qituvchi", 2016.
6. Florida R. The Rise of the Creative Class. – Basic Books, 2019.
7. Robinson K. Creative Schools: The Grassroots Revolution. – Penguin Books, 2015.